

Länsstyrelserna

Regional Utveckling & Samverkan
i miljömålssystemet

VÄGLEDNING

för lokalt arbete med
miljömål och Agenda 2030

KORTVERSION

"Lunds kommun har en lång tradition av strategiskt miljöarbete och har haft ett miljöprogram (LundaEko) under många år. Ett strategiskt miljöprogram klargör vilka frågor som är särskilt viktiga lokalt. Det underlättar prioriteringar och att alla på kommunen arbetar mot samma mål. För att få programmet på plats krävs förankring och delaktighet – ett arbete som bidrar till att många inser sin del i helheten och behovet av samverkan, det i sig är av värde."

Camilla Neptune (L)

Ordförande Kommunstyrelsens miljö- och hälsoutskott, Lunds kommun

"Kommuner och regioner är viktiga aktörer i omställningen. De kan genom sitt eget arbete med miljömål och Agenda 2030 inspirera och involvera andra samhällsaktörer i omställningsarbetet."

Ann-Sofie Eriksson

Sektionschef, Sveriges Kommuner och Regioner

"Ett viktigt uppdrag för länsstyrelserna är att ge stöd och vägledning till kommunerna i det lokala arbetet för att nå Sveriges miljömål och målen i Agenda 2030. En god samverkan mellan den lokala och den regionala nivån är avgörande för ett framgångsrikt miljö- och hållbarhetsarbete och en hållbar samhällsutveckling."

Veronica Lauritzsen

Kontaktlänsråd miljömål, länsråd, Länsstyrelsen Gävleborgs län

"För att ställa om samhället så att det blir långsiktigt hållbart behöver många aktörer dra åt samma håll. Naturvårdsverket har en samordnande roll i arbetet med miljömålen, men vi behöver samverka mer, med kommuner och andra aktörer. Kommunerna har en viktig roll i arbetet för att nå miljömålen. Där översätts de nationella miljömålen till lokala mål och omsätts i konkreta åtgärder – för klimatet, biologisk mångfald och omställningen till en cirkulär ekonomi."

Maria Ohlman,

Avdelningschef Hållbarhetsavdelningen, Naturvårdsverket

Inledning

Detta är en kortversion av rapporten *Vägledning för lokalt arbete med miljömål och Agenda 2030*. Vägledningen har tagits fram av länsstyrelsernas samverkansorgan för Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet (RUS) i dialog med kommuner och länsstyrelser från olika delar av Sverige. Värdefulla inspel och synpunkter har också lämnats av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Naturvårdsverket, samt närliggande initiativ och projekt, för att säkerställa ökad samordning och förankring i forskning inom området.

Vägledningen är ett stöd i det lokala miljö- och hållbarhetsarbetet

Vägledningen riktar sig till kommuner och ger konkret stöd och inspiration i det strategiska arbetet med miljömål och hur detta arbete bidrar till genomförandet av Agenda 2030 på lokal nivå. Vägledningen är också ett underlag för erfarenhetsutbyte mellan kommuner och länsstyrelser i miljömålsarbetet.

Vägledning är indelad i tre olika delar:

1. Agenda 2030 och miljömålen – Hand i hand för hållbar utveckling.
2. Kommunens roller, uppgifter och förutsättningar i arbetet med miljömålen och Agenda 2030.
3. Processteg för att utveckla och genomföra ett miljö- och hållbarhetsprogram.

Vägledningen innehåller flera lärande exempel från kommuner samt länkar till ytterligare stöd och fördjupande information inom olika områden.

Här kan du ladda ner vägledningen

Vägledningen kan laddas ner i sin helhet från följande webbsidor:

- Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet, RUS, www.rus.se, under *Publikationer*; [Vägledning för lokalt arbete med miljömål och Agenda 2030 - Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet \(rus.se\)](http://www.rus.se/Vagledning-for-lokalt-arbete-med-miljomal-och-Agenda-2030-Regional-Utveckling-och-Samverkan-i-miljomalssystemet-rus.se)
- Din länsstyrelses webbplats under *Stöd i miljömålsarbetet*.
- Sveriges Kommuner och Regioner, SKR, www.skr.se, under *Miljömål*.
- Sverigemiljomal.se under *Så här kan kommuner bidra till miljömålen*.

Agenda 2030 och miljömålen – Hand i hand för hållbar utveckling

Långsiktig hållbarhet behöver genomsyra samhällsutvecklingen på alla nivåer. Kommunerna ansvarar för utvecklingen på lokal nivå och att skapa en god livsmiljö för sina invånare. Den politiska viljan och ambitionsnivån är en viktig faktor för ett framgångsrikt hållbarhetsarbete. Genom att översätta globala, nationella och regionala mål till lokala mål och åtgärder kan målen bli verksamma redskap i den lokala politiken, och sätta ramen och ambitionsnivån för det lokala hållbarhetsarbetet.

Agenda 2030 och miljömålen visar vägen för hållbar utveckling

Agenda 2030 och de 17 globala hållbarhetsmålen med 169 delmål antogs av FN år 2015 och utgör en handlingsplan för hela världens omställning till ett hållbart samhälle. Det övergripande syftet med agendan är att avskaffa extrem fattigdom, att minska ojämlikheter och orättvisor, att främja fred och rättvisa och att lösa klimatkrisen. De globala hållbarhetsmålen ska ses som integrerade och odelbara, dvs det behövs balans i arbetet med att nå målen och för att kunna hantera målkonflikter och stimulera synergier som kan finnas mellan miljö, ekonomi, sociala värden och samhällsplanering, vilket är en förutsättning för att kunna nå en hållbar utveckling. I agendan uttalas också att ingen ska lämnas utanför, alla ska med.

Figur 1. FN:s globala mål för hållbar utveckling. UNDP.

Läs mer om Agenda 2030 och globala hållbarhetsmålen på www.globalamalen.se.

Sveriges miljömål, som först beslutades av riksdagen år 1999, består av ett övergripande generationsmål, 16 miljökvalitetsmål med preciseringar och ett antal etappmål, som beskriver den långsiktiga målsättningen och inriktningen för Sveriges miljöpolitik. Miljömålen hanterar den miljömässiga dimensionen i Agenda 2030. Att vi når miljömålen är därför avgörande för genomförandet av Agenda 2030 i Sverige. Miljömålen är satta utifrån ett nationellt perspektiv och erbjuder en tydlig struktur för och konkretiserar miljöarbetet på nationell, regional och lokal nivå.

Figur 2. De nationella miljökvalitetsmålen, Naturvårdsverket.

Läs mer om Sveriges miljömål på www.sverigesmiljomal.se.

De globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030 erbjuder tillsammans med Sveriges miljömål gemensamma mål för utveckling av miljö- och hållbarhetsarbetet mellan olika nivåer och aktörer i samhället. Målen är ömsesidigt förstärkande. Agenda 2030 kan ge ny kraft i miljöarbetet och bidra till synergier med social och ekonomisk utveckling samt tydliggöra det globala ansvaret och behovet av samverkan och delaktighet i arbetet för att nå målen.

Av de tre dimensionerna i Agenda 2030 är vi idag längst ifrån att nå målen för miljödimensionen. En god livsmiljö och tillgång till naturresurser samt fungerande ekosystem är grundläggande förutsättningar för att nå hållbarhet inom övriga dimensioner. Miljöområdet är därför ett viktigt strategiskt område i kommunernas planerings- och beslutsprocesser.

Kommunens roll, uppgifter och förutsättningar i arbetet med miljömålen och Agenda 2030

Kommunen har flera olika roller och verktyg för att nå miljömålen, och som samtidigt bidrar till att nå flera globala hållbarhetsmål i Agenda 2030. Kommunen kan arbeta för att nå målen genom sin myndighetsutövning, genom att *möjliggöra* för andra att agera hållbart, genom sin roll som *verksamhetsutövare* och som *kunskapsspridare* och *föredöme*.

Figur 3. Kommunens olika roller i miljö- och hållbarhetsarbetet.

MYNDIGHETSUTÖVNING	Tillsyn enligt bland annat miljöbalken och plan och bygglagen. Beslut om regelverk och avgifter.
MÖJLIGGÖRA	Planering av samhällsbyggnad, markanvändning, trafik, naturvård, avfall, energi m.m. Sammanföra aktörer och stimulera näringslivsutveckling.
VERKSAMHETSUTÖVNING	Ägare och förvaltare av fastigheter och mark. Utförare av skola, vård och omsorg. Inköp och upphandling.
KUNSKAPSSPRIDNING	Utbildning av barn och vuxna genom t.ex. skola, bibliotek och utbildning av anställda. Konsumentvägledning och energi- och klimatrådgivning.
VARA FÖREDÖME	Marknadsföring av kommunens miljöinsatser för att inspirera andra aktörer och invånare.

Det är viktigt att miljö- och hållbarhetsarbetet fokuserar på åtgärder som är kostnadseffektiva och samtidigt bidrar till att nå flera samhällsmål samtidigt. En investering i miljön ger som regel bra avkastning även inom områden som ekonomi, hälsa och näringslivsutveckling. Det är också viktigt att lyfta fram och analysera konsekvenser för miljö, hälsa och ekonomi av att inte genomföra åtgärder. Agenda 2030 kan erbjuda en bredare utgångspunkt för analys och diskussion om vilka övriga samhällseffekter miljö- och hållbarhetsarbetet kan bidra till på lokal nivå.

Förutsättningarna att driva ett strategiskt miljö- och hållbarhetsarbete skiljer sig mellan olika kommuner, men några viktiga framgångsfaktorer, oavsett storlek eller resurser, är en gemensam vision om en hållbar kommun, ambitiösa och drivande politiker och tjänstepersoner, och en organisationskultur som främjar samarbete samt en hög miljömedvetenhet både inom kommunens verksamheter och i lokalsamhället som kan omsättas i handling.

Tio punkter för ett framgångsrikt miljö- och hållbarhetsarbete

Ett framgångsrikt miljö- och hållbarhetsarbete beror på flera faktorer. Nedan listas viktiga förutsättningar för ett långsiktigt arbete för hållbar utveckling på lokal nivå. Använd gärna. Punkterna kan fungera som en enkel checklista för att utvärdera om dessa förutsättningar finns på plats i den egna kommunen.

1. Kommunen har en politisk antagen vision med tydlig koppling till miljömålen och/eller de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030.
2. Kommunen har politiskt antagna styrdokument som utgår ifrån miljömålen och/eller de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030.
3. Kommunen har utformat, konsekvensbedömt och ansvarsfördelat åtgärder för att uppnå vision och mål inom miljö- och hållbarhetsområdet.
4. Kommunen har en utsedd organisation för samordning, genomförande och uppföljning av miljö- och hållbarhetsarbetet, t.ex. ledningssystem.
5. Kommunen har integrerat åtgärder för att uppnå antagna mål inom miljö- och hållbarhetsområdet i verksamhetsplan och budgetprocess.
6. Kommunen har ett systematiskt samarbete med lokalt näringsliv, organisationer och invånare inom miljö- och hållbarhetsområdet.
7. Kommunen har ett upparbetat samarbete med omkringliggande kommuner och regionala myndigheter samt utvecklingsaktörer i miljö- och hållbarhetsarbetet.
8. Kommunen genomför en systematisk uppföljning av antagna mål och åtgärder för miljö- och hållbarhetsarbetet.
9. Kommunen redovisar offentligt hur arbetet går med att uppnå mål och åtgärder för miljö- och hållbarhetsarbetet.
10. Kommunen har en strategi för intern och extern kommunikation av miljö- och hållbarhetsarbetet.

Processteg för att utveckla och genomföra ett miljö- och hållbarhetsprogram

Ett framgångsrikt miljö- och hållbarhetsarbete kräver att kommunen arbetar med dessa frågor i en långsiktig process som leder till ständiga förbättringar. Nedan redovisas en översiktlig process med åtta steg för att ta fram, implementera och följa upp ett program för det strategiska miljö- och hållbarhetsarbetet, samt hur detta arbete kan kommuniceras och utvecklas på lokal nivå. Ett alternativ till att ta fram ett separat program är att arbeta in dessa ambitioner i andra lokala program eller styrdokument. Varje kommun behöver anpassa processen utifrån sina egna förutsättningar och välja de delar som är relevanta för omfattningen av miljö- och hållbarhetsarbetet.

I vägledningen utvecklas nedanstående processteg tillsammans med flera lärande exempel från kommuner samt länkar till ytterligare stöd och fördjupande information inom olika områden. Du kan ladda ner hela vägledningen på RUS webbplats, www.rus.se.

Steg 1 - Planera

- Besluta om inriktning, omfattning, ansvar och resurser för miljö- och hållbarhetsarbetet.
- Säkerställ en bred organisation för det interna arbetet och extern samverkan.
- Genomför en intressentkartläggning och ta fram en kommunikationsplan.
- Beskriv hela processen med att ta fram, genomföra och följa upp ett strategiskt program för miljö- och hållbarhetsarbetet.

Steg 2 – Nulägesanalys

- Genomför en omvärldsanalys av krav och förväntningar på det lokala miljö- och hållbarhetsarbetet
- Genomför en relevansanalys för att identifiera vilka miljömål och globala hållbarhetsmål som är relevanta på lokal nivå, hur styrning och befintligt arbete ser ut och kan utvecklas för att nå målen
- Kartlägg vilka andra lokala mål och styrdokument som är relevanta för arbetet för att hitta synergier och öka samordningen.

Steg 3 – Formulera vision och mål

- Ta ställning till om kommunens övergripande vision bidrar till hållbar utveckling i linje med miljömålen och Agenda 2030.
- Formulera lokala mål med stöd av nulägesanalysen. Se till att målen är tydliga, mätbara, tidsatta, realistiska och väl förankrade.
- Ta fram och koppla indikatorer till målen.

Steg 4 – Utforma åtgärder

- Utforma åtgärder som ger bred samhällsnytta och bidrar till att nå flera mål.
- Se till att beröra verksamheter och aktörer tar fram förslag till åtgärder.
- Gör en konsekvensbedömning av åtgärderna för verksamheter och lokal utveckling.
- Stäm av förslag till åtgärder mot Länsstyrelsens regionala åtgärdsprogram för miljömålen.

Steg 5 – Förankra och besluta

- Förankra förslag till mål och åtgärder med ledning och berörda verksamheter.
- Genomför riktade dialoger om förslag till mål och åtgärder med externa aktörer.
- Skicka förslag till mål och åtgärder på formell remiss till berörda verksamheter och externa aktörer för synpunkter och förankring.
- Besluta om mål och åtgärder samt resurser och ansvar för implementering, genomförande och uppföljning av miljö- och hållbarhetsarbetet.

Steg 6 - Implementera och genomföra

- Integrera mål och åtgärder i ordinarie system för verksamhetsstyrning.
- Utveckla riktlinjer, policys, rutiner och checklistor som bidrar till att nå beslutade mål.
- Utgå ifrån beslutade mål och åtgärder i verksamhetsplaneringen, och använd möjligheten till extern medfinansiering för genomförande av åtgärder.

Steg 7 – Följa upp

- Följ upp genomförande av åtgärder inom ramen för ordinarie system för verksamhetsuppföljning.
- Följ upp om genomförda åtgärder ger förväntat resultat med hjälp av utvalda indikatorer.
- Återkoppla resultatet från mål- och åtgärdsuppföljning till ledning och ansvariga verksamheter.

Steg 8 – Kommunicera

- Ta fram en plan för hur, när och med vem, samt genom vilka kanaler miljö- och hållbarhetsarbetet ska kommuniceras.
- Redovisa utvecklingen och skapa plattformar för dialog om miljö- och hållbarhetsarbetet.
- Genomför vid behov riktade kommunikationsinsatser för beteendepåverkan som bidrar till att nå målen.

Stöd från Länsstyrelsen

Länsstyrelsen har ett regionalt uppdrag att verka för att det generationsmål för miljöarbetet och de miljökvalitetsmål som riksdagen har fastställt nås och ska vid behov föreslå åtgärder för miljöarbetets utveckling. Länsstyrelsen ska särskilt samordna det regionala mål- och uppföljningsarbetet, utveckla, samordna och genomföra regionala åtgärdsprogram med bred förankring i länet för att nå ovanstående miljömål, stödja kommunerna med underlag i deras arbete med målen, och verka för att målen får genomslag i den lokala och regionala samhällsplaneringen och i det regionala tillväxtarbetet.¹Vidare ska Länsstyrelsen verka för genomförande av Agenda 2030 i länet.²

Vägledning genom kunskaps- och planeringsunderlag

Länsstyrelsen ger vägledning kring hur kommunens miljö- och hållbarhetsarbete kan bidra till nationella och regionala mål och vilka relevanta strategier och kunskaps- och planeringsunderlag samt ekonomiska stöd det finns för det lokala arbetet. Gå in på Planeringskatalogen.se eller din länsstyrelses webbplats, [www.lansstyrelsen.se/\(lan\)](http://www.lansstyrelsen.se/(lan)), för att hitta aktuella underlag. En sammanställning av stöd och bidragsmöjligheter till insatser för att nå miljömålen redovisas i rapporten *Var finns pengarna?* som finns tillgänglig på RUS webbplats, www.rus.se, under *Publikationer*.

Redovisning av tillståndet i miljön och miljöarbetet i länet

Länsstyrelsen följer årligen upp och redovisar tillståndet i miljön utifrån generationsmålet och miljökvalitetsmålen med tillhörande indikatorer, samt tillhandahåller miljöstatistik genom den regionala miljöövervakningen och vattenförvaltningen. Länsstyrelsen kan lyfta fram och kommunicera kommunernas miljöåtgärder i samband med den årliga uppföljningen och som lärande exempel vid regionala seminarier och konferenser inom miljö- och hållbarhetsområdet.

Prioritering och uppföljning av åtgärder

Länsstyrelsen beslutar om flera olika regionala strategier och program som berör miljö- och hållbarhetsområdet, bland annat regionala åtgärdsprogram för miljömålen. Åtgärdsprogrammen redovisar utmaningar och målsättningar för länets miljöarbete samt prioriterade åtgärder som kan genomföras av bland annat kommunerna i länet. Länsstyrelsen tillhandahåller webbverktyget Åtgärdswebben, www.atgardswebben.se, för redovisning och uppföljning av regionala åtgärdsprogram. Åtgärdswebben är publikt tillgänglig, vilket gör att kommunerna också kan använda sig av detta verktyg vid uppföljning av lokala åtgärder.

Kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte

Länsstyrelsen kan stå som värd för kunskapshöjande utbildningar, seminarier och nätverksträffar för erfarenhetsutbyte kring utveckling av miljö- och hållbarhetsarbetet, samt samordna gemensamma projekt och insatser tillsammans med kommuner. Länsstyrelsen kan också ge stöd genom att svara på remisser av kommunernas förslag till miljö- eller hållbarhetsprogram. Alla länsstyrelser har en miljö-målssamordnare som kan ge stöd till kommunerna i det strategiska arbetet med miljömålen.

¹ 6 § Förordning med länsstyrelseinstruktion, SFS 2017:868.

² Regeringen, Sveriges genomförande av Agenda 2030, prop. 2019/20:188.

Tips för mer inspiration och vägledning

Naturvårdsverket är nationell samordnande myndighet för miljömålen och har samlat konkreta lärande exempel på vad olika kommuner har gjort i sitt miljöarbete på www.sverigesmiljomal.se. Här kan du också läsa mer om Sveriges miljömål.

Svenska FN-förbundet, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) och Internationellt Centrum för Lokal Demokrati (ICLD) driver projektet Glokala Sverige med syfte att stärka kunskap och engagemang för Agenda 2030 bland politiker och tjänstepersoner i kommuner och regioner. Från och med 2021 deltar mer än hälften av Sveriges kommuner och nästan samtliga regioner i Glokala Sverige.

På www.fn.se/glokalasverige redovisas bland annat utbildningsmaterial och kunskaps- och metodstöd för det lokala och regionala arbetet med Agenda 2030.

SIS har tagit fram en ny vägledande standard som ska hjälpa kommuner och regioner att organisera sitt hållbarhetsarbete, SS 854000 Styrning och ledning för hållbar utveckling i kommuner och regioner – Vägledning för genomförandet av FN:s Agenda 2030 för hållbar utveckling. Du hittar standarden på www.sis.se.

RUS har tagit fram flera vägledningar för processledning, kommunikation och stöd för åtgärdsarbete inom olika områden. Vägledningarna finns samlade på www.rus.se. Här hittar du också statistik och indikatorer tillsammans med nationella emissionsdatabasen.

Om RUS

RUS står för Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet och svarar för gemensamma uppgifter och samordning i det regionala miljömålsarbetet, särskilt mellan länsstyrelserna och Skogsstyrelsen på regional nivå, men också andra berörda parter, framför allt nationella myndigheter och kommuner.

Viktiga delar av arbetet är:

- miljömålen integrering och användning i åtgärdsarbetet,
- regional årlig uppföljning, indikatoruppdateringar och fördjupad utvärdering,
- utveckling av miljömålsuppföljning och miljöinformationsförsörjning,
- användning och anpassning av miljömålen på regional och lokal nivå,
- information, kommunikation och gemensamma arrangemang.

RUS finansieras huvudsakligen av anslag via Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten.

För mer information om RUS hänvisas till www.rus.se.

**SVERIGES
MILJÖMÅL**

**GLOKALA
SVERIGE**

SIS Svenska
Institutet för
Standarder

rus Länsstyrelserna
Regional Utveckling & Samverkan
i miljömålssystemet

Vägledning för lokalt arbete med miljömål och Agenda 2030

SVERIGES
MILJÖMÅL

GLOBALA MÅLEN
för hållbar utveckling

Länstyrelserna

Regional Utveckling & Samverkan
i miljömålssystemet